

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

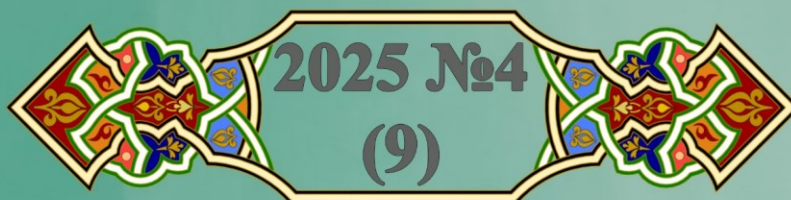
p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

SAMARQAND – 2025

p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

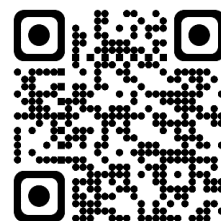
“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL

ULUSLARARASI “TÜRKOLJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Jurnal rasmiy sayti: <https://turkologiya.samdu.uz/>

SAMARQAND – 2025

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR”

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ

ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:	Bosh muharrir o‘rinbosari:
Juliboy ELTAZAROV <i>f.f.d., professor (O‘zbekiston)</i>	Roxila RUZMANOVA <i>f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)</i>
TAHRIRIYAT KENGASHI:	
Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti rektori (O‘zbekiston); Hakim XUSHVAQTOV – f-m.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston); Akmal AHATOV – t.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston); Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Suyun KARIMOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Musa YULDASHEV – f.f.n., professor (O‘zbekiston); Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., professor (O‘zbekiston); Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Muhabbat QURBONOVA – f.f.d., professor (O‘zbekiston);	Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya); Abduselam ARVAS – f.f.d., professor (Turkiya); Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya); Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya); Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH); Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya); Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya); Almaz ULVI – f.f.d., professor (Ozarbayjon); Emrah YILMAZ – Phd, dotsent (Turkiya); Foziljon SHUKUROV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Dilshod XURSANOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Shahnoza XUSHMURODOVA – DSc, professor (O‘zbekiston); Dinara ISLAMOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Feruza JUMANIYAZOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Istoda RASULOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Dilorom MUMINOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Zarifa XUSANOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Ahmadjon MAVLONOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Ilyos JO‘RAYEV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Ibodullo ZUBAYDULLAYEV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Bahora YUNUSOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Feruza MANUKYAN – Phd (O‘zbekiston); Mas’ul muharrir: PhD, dotsent Zokir BAYNAZAROV (O‘zbekiston); Texnik xodim: Raxmatulla SHOKIROV (O‘zbekiston).

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ

д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Рохила РУЗМАНОВА

к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор,
ректор Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.м.н., профессор,
проректор по научной работе и инновациям
Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор,
проректор по международному
сотрудничеству Самаркандского
государственного университета имени
Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Ибодулла МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент
(Узбекистан);

Афтондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Мухаббат КУРБАНОВА – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдуселам АРВАС – д.ф.н., профессор (Турция);
Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);
Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор
(Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор
(США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);
Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Алмаз УЛЬВИ – д.ф.н., профессор
(Азербайджан).

Эмрах ЙИЛМАЗ – PhD, доцент (Турция);

Фозилжон ШУКУРОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Дилшод ХУРСАНОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Шахноза ХУШМУРОВОДА – DSc, профессор
(Узбекистан);

Динара ИСЛАМОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Феруза ДЖУМАНИЯЗОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Истода РАСУЛОВА – PhD, доцент (Узбекистан);
Дилором МУМИНОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Зарифа ХУСАНОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Ахмаджон МАВЛОНОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Илёс ЖУРАЕВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Иболулло ЗУБАЙДУЛЛАЕВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Бахора ЮНУСОВА – PhD, доцент (Узбекистан);
Феруза МАНУКЯН – PhD (Узбекистан);

Ответственный редактор: **PhD, доцент Зокир
БАЙНАЗАРОВ (Узбекистан)**

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ
(Узбекистан)**

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:/ Deputy Chief Editor:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Uzbekistan)

Ass. Prof. Dr. Rokhila RUZMANOVA (Uzbekistan)

Baş Editör:/ Baş Editör Yardımcısı:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Özbekistan)

Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:/ BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV – Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Hakim KHUSHVAKTOV – Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Akmal AKHATOV – Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUKHIDDINOV (Uzbekistan)

Prof. Dr. Ibodulla MIRZAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Shukhrat SIROJIDDINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARIMOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDIEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDASHEV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Dr. Dilfuza DJURAKULOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Kasimjon SODIKOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Turkey);

Prof. Dr. Abduselam ARVAS (Turkey);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Turkey);

Prof. Dr. Musa Shamil YUKSEL (Turkey);

Prof. Dr. Temur KOJAOGU (USA);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Turkey);

Prof. Dr. Varis CHAKAN (Turkey);

Prof. Dr. Almaz ULVI (Azerbaijan);

Ass. Prof. PhD. Emrah YILMAZ (Turkey);

Ass. Prof. PhD. Foziljon SHUKUROV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dilshod KHURSANOV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Shakhnoza KHUSHMURODOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dinara ISLAMOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Feruza JUMANIYAZOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Istoda RASULOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dilorom MUMINOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Zarifa KHUSANOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Akhmadjon MAVLONOV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Ilyos JURAYEV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Ibodullo ZUBAYDULLAYEV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Bakhora YUNUSOVA (Uzbekistan);

PhD. Feruza MANUKYAN (Uzbekistan);

Managing editor: *Ass. Prof. PhD. Zokir BAYNAZAROV* (Uzbekistan)

Technical staff: *Rakhmatulla SHOKIROV* (Uzbekistan)

Prof. Dr. Rustam HALMURADOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);

Prof. Dr. Hakim HUŞVAKTOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Akmal AHATOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUHİDDİNÖV (Özbekistan);

Prof. Dr. İbodulla MİRZAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şuhrat SİROCİDDİNÖV (Özbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARİMOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Murodkasım ABDİYEYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDAŞEV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilfuza CURAKULOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Kasimcon SODİKOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Türkiye);

Prof. Dr. Abdusaleem ARVAS (Türkiye);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Türkiye);

Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL (Türkiye);

Prof. Dr. Timur KOCALOĞLU (ABD);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Türkiye);

Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Türkiye);

Prof. Dr. Almaz ÜLVİ (Azerbaycan);

Doç. Dr. Emrah YILMAZ (Türkiye);

Doç. Dr. Fozilcon ŞUKUROV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilşod HURSAVOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şahnoza HUŞMURODOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dinara İSLAMOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Istoda RASULOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilorom MUMİNOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Zarifa HUSANOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Ahmadjon MAVLONOV (Özbekistan);

Doç. Dr. Ilyos JÖRAYEV (Özbekistan);

Doç. Dr. Ibodullo ZUBAYDULLAYEV (Özbekistan);

Doç. Dr. Bahora YUNUSOVA (Özbekistan);

Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);

Sorumlu Editör: *Doç., Dr. Zokir BAYNAZAROV* (Özbekistan)

Teknik Personel: *Rahmatullah ŞOKİROV* (Özbekistan)

MUNDARIJA | CONTENT | İÇERİK | СОДЕРЖАНИЕ
TURK DUNYOSI TADQIQOTLARI

Nergis BIRAY

Ana Dili Bilinci ve Türk Dünyasının Dil Birliği7

Elçin İBRAHİMOV

Türk Dünyasında Ortak Alfabe ve İletişim Dili14

Berdi SARIYEV

Bağımsızlıktan Sonra Türkmenistan’da Dil Çalışmaları23

Emrah YILMAZ

UNESCO Ekseninde Türk Dili Ailesinin Küresel Yolculuğu35

Nigar Oruj MAMMADOVA

Azerbaycan Toponimisinde Paleodiyalektolojik ve Neodiyalektolojik Dilsel Olgular48

Dinara ISLAMOVA, Muxlisa JALILOVA

Turkiy tillarda etnografizmlarning shakllanishi va rivoji: areal hamda lingvomadaniy tahlil53

TURKIY XALQLAR TARIXI

Zhalgas TORENIYAZOV, Gulnaz ALLAMZHAROVA

The central city in the southern Aral region: Kungrad (XVII-XIX centuries).....60

Munisa ABDUMUTALOVA

XIX asrning 2-yarmi – XX asr boshlarida O’rta Osiyo hunarmandchilik ustaxonalari va ularning shakllanish jarayoni68

Мухаммадхон БУЗРУКОВ

Рукопись произведения «Kalila va dimna-i turkiy» из библиотеки Самаркандского государственного университета как памятник литературного языка Хивинского ханства.....74

Sherzod TANGIROV

Rossiya imperiyasi ma’muriyatida tarjimonlar masalasiga doir hujjatlar tahlili (Samarqand viloyati misolida).....81

ADABIY ALOQALAR, QIYOSIY TILSHUNOSLIK VA ADABIYOTSHUNOSLIK

Sema EYNEL

İsacan Sultan’ın “Ali Şir Nevâî” Romanının Kaynakları Üzerine Metinlerarası Bir İnceleme87

Уркия УЗЕНБАЕВА

Чынгыз Айтматовдун чыгармаларындагы улуттук идеологияны чагылдыруудагы аялдардын орду99

Axmadjon MAVLONOV, Marjona MUSTAFOQULOVA

O’tkir Hoshimov hikoyalarida -day/-dek vositalari yordamida hosil bo’lgan o’xshatishlar105

Элмира ХУРИБАЕВА

Кыргыз тилиндеги дыйканчылык өнөрүн чагылдырган метафоралар жана табышмактар112

Ayten HASANOVA

Azerbaycan Dilinin Gebele Şivelerinde Terminolojik Karakterli Kelimeler119

Бекзод САТТОРОВ

Язык и мышление: когнитивный аспект узбекского языка.....124

Саломат ХУСАНОВА

Анализ отражения гендерных ролей и ожиданий в поэзии А. Ахматовой и Х. Худойбердиевой130

Рохила АМИНОВА

Особенности перевода узбекских фразеологизмов на русский язык137

Шахноза РАСУЛОВА

Поэтические приёмы изображения пейзажа в современной узбекской поэзии142

Баходир ЧОРИЕВ

Функциональные особенности вокативных предложений в узбекском и русском языках147

Oybek BARZIYEV

Saylov sikli bilan bog’liq bo’lgan an’anaviy poetik turkumlar.....153

Rajab XIDIROV, Mekkamtosh BO’RONOVA

O’zbek va tojik tillarida frazemalarning semantik xususiyatlari.....160

Alisher O’RAZOV

O’zbek tilshunosligida leksemaning lingvistik tadqiqi.....165

AZIZ MUSHTARIY!

Jurnalimizning ushbu soni turkiy dunyoning boy til merosini global istiqbol nuqtayi nazaridan ko'rib chiqadi. Maqolalarning asosiy yo'nalishini turkiy dunyoning integratsiya jarayoni, global taraqqiyoti, umumiy alifbo va til birligi borasidagi sa'y-harakatlar tashkil etadi. YUNESCOning Samarqandda bo'lib o'tgan 43-Bosh konferensiyasida qabul qilingan “15-dekabr – Butunjahon turkiy tillar kuni” qarori turkiy dunyo madaniy merosining jahon miqyosida tan olinishidagi tarixiy burilish nuqtasi bo'ldi. Ushbu sonda Xiva xonligi yodgorligi bo'lmish “Kalila va Dimna-i Turkiy” qo'lyozmasidan tortib, “Alisher Navoiy” romanining matnlararo manbalarigacha bo'lgan ko'plab mavzular turli jihatlaridan tadqiq etilgan. Kognitiv tilshunoslik doirasida o'zbek va rus tillari o'rtasidagi funksional bog'liqliklar hamda frazeologik birliklar, Ozarbayjon dialektologiyasining izlari, qirg'izchadagi qishloq xo'jaligi metaforalari va etnografik tadqiqotlar fanlararo yondashuv asosida tahlil qilingan. Adabiyot va tarix nuqtayi nazaridan esa Chingiz Aytmatov ijodi hamda zamonaviy she'riyatda ayol obrazining mafkuraviy in'ikosi o'rganilgan; Janubiy Orol bo'yining markaziy shahri Qo'ng'irotning rivojlanishi va Rossiya imperiyasi arxivlaridagi “tarjimonlik” masalasi yoritib berilgan. Tahririyat hay'ati sifatida turkiy dunyoning ma'muriy, ijtimoiy va lisoniy rivojlanishiga xizmat qiluvchi ushbu boy ilmiy merosni sizlarga taqdim etayotganimizdan g'oyat mamnunmiz.

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

This issue of our journal explores the deep-rooted linguistic heritage of the Turkic world from a global perspective. The central themes of the articles focus on the integration processes of the Turkic world, its global trajectory, and ongoing efforts toward the establishment of a common alphabet and linguistic unity. The resolution adopted at UNESCO's 43rd General Conference in Samarkand to declare December 15 as World Turkic Languages Day stands as a historic milestone, affirming the cultural heritage of the Turkic world on a global scale. In this issue, a wide range of topics is examined in depth, ranging from the Kelile ve Dimne Türkî manuscript, a legacy of the Khiva Khanate, to the intertextual sources of the modern Ali-Shir Nava'i novel. Through an interdisciplinary approach, we analyze the functional links and phraseological structures between Uzbek and Russian within the framework of cognitive linguistics, the traces of Azerbaijani dialectology, as well as agricultural metaphors and ethnographic studies in the Kyrgyz language. From a literary and historical perspective, the ideological reflections of female figures in the works of Chingiz Aytmatov and contemporary poetry are scrutinized. Furthermore, the historical development of Kungrad, the central city of the Southern Aral region, and the crucial issue of interpretation reflected in the archival materials of the Russian Empire are brought to light. As the Editorial Board, we take great pride in presenting this collection, which sheds light on the administrative, social, and linguistic evolution of the Turkic world.

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

Dergimizin bu sayısı, Türk dünyasının köklü dil mirasını küresel bir perspektifle ele almaktadır. Yazıların ana eksenini; Türk dünyasının entegrasyon süreci, küresel yolculuğu, ortak alfabe ve dil birliği çalışmaları oluşturmaktadır. UNESCO'nun Semerkant'taki 43. Genel Konferansı'nda alınan “15 Aralık Dünya Türk Dili Günü” kararı, Türk dünyasının kültürel mirasını küresel ölçekte tescilleyen tarihi bir dönüm noktası olmuştur. Bu sayımızda, Hiva Hanlığı yadigarı Kelile ve Dimne-i Türkî yazmasından, modern Ali Şîr Nevâî romanının metinlerarası kaynaklarına kadar pek çok konu farklı boyutlarıyla incelenmiştir. Bilişsel dilbilim bağlamında Özbekçe ve Rusça arasındaki işlevsel bağlar ile frazeolojik yapılar, Azerbaycan diyalektolojisinin izleri, Kırgızcadaki tarım metaforları ve etnografik çalışmalar disiplinlerarası bir yaklaşımla analiz edilmiştir. Edebiyat ve tarih perspektifinde ise Cengiz Aytmatov ve modern şiirde kadın figürünün ideolojik yansımaları irdelenirken; Güney Aral bölgesinin merkez şehri Kungrad'ın gelişimi ve Rus İmparatorluğu arşivlerindeki “tercümanlık” meselesi gün yüzüne çıkarılmıştır. Yayın Kurulu olarak; Türk dünyasının idari, sosyal ve dilsel gelişimine ışık tutan bu birikimi sizlerle buluşturmanın kıvançını yaşıyoruz.

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

Данный выпуск нашего журнала рассматривает огромное языковое наследие тюркского мира в глобальной перспективе. Основное направление статей составляют процессы интеграции тюркского мира, его глобальный путь, а также исследования в области создания единого алфавита и языкового единства. Решение о провозглашении «15 декабря – Всемирным днем тюркского языка», принятое на 43-й Генеральной конференции ЮНЕСКО в Самарканде, стало историческим поворотным моментом, закрепившим культурное наследие тюркского мира на мировом уровне. В данном номере с различных ракурсов проанализировано множество тем: начиная от рукописи «Калила и Димна-и Тюрки», наследия Хивинского ханства, до интертекстуальных источников современного романа об Алишере Навои. С междисциплинарной точки зрения исследованы функциональные связи и frazeologicheskie структуры узбекского и русского языков в контексте когнитивной лингвистики, следы азербайджанской диалектологии, сельскохозяйственные метафоры в киргизском языке и этнографические работы. С позиций литературы и истории рассматривается идеологическое отражение образа женщины в творчестве Чингиза Айтматова и современной поэзии, а также освещаются вопросы развития города Кунград — центра Южного Приаралья и проблемы «переводческого дела» в архивах Российской империи. Редакционная коллегия выражает гордость за возможность представить вам этот богатый материал, проливающий свет на административное, социальное и лингвистическое развитие тюркского мира.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ

ROSSIYA IMPERIYASI MA’MURIYATIDA TARJIMONLAR MASALASIGA DOIR HUJJATLAR TAHLILI (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA)

TANGIROV Sherzod Abduraxmonovich,

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti
tayanch doktoranti (Samarqand, O‘zbekiston)

 E-mail: tangirovsherzod04@gmail.com

 ORCID: 0009-0008-0845-0264

 DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18345479>

Annotatsiya: Ushbu maqolada Rossiya imperiyasining Turkiston o‘lkasini boshqarish siyosati, undagi tarjimonlar faoliyati, huquqiy asoslari va amaliy faoliyati tarixiy manbalar hamda arxiv hujjatlari asosida tahlil qilingan. Mustamlaka ma’muriyati uchun mahalliy tillarni bilmaslik jiddiy to‘siq bo‘lganligi, bu holat tarjimonlarga nisbatan katta ehtiyoj uyg‘otganligi va ularning faoliyati ko‘p qirrali vazifalarni qamrab olganligi yoritib berilgan. Maqolada “Yozma tarjimon” va “So‘zli tarjimon” lavozimlari, XIX asr oxiri – XX asr boshlarida qabul qilingan nizom va buyruqlar orqali tarjimonlarni tartibga solishga oid siyosat tahlil etilgan. Shu bilan birga, tarjimonlar yetishmasligi, malaka pastligi, tarjima xatolari va korrupsion holatlar ma’muriy boshqaruv samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatganligi arxiv materiallari va o‘sha davr matbuot ma’lumotlari asosida ko‘rsatilgan.

Tayanch so‘zlar: *tarjimonlar, til siyosati, rus tilidagi boshqaruv tizimi, mustamlaka ma’muriyati, arxiv hujjatlari, rus tili, mahalliy tillar.*

АНАЛИЗ ДОКУМЕНТОВ ПО ВОПРОСУ ПЕРЕВОДЧИКОВ В АДМИНИСТРАЦИИ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ (НА ПРИМЕРЕ САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТИ)

ТАНГИРОВ Шерзод Абдурахмонович,

Докторанту Самаркандского государственного
университета имени Шарафа Рашидова
(Самарканд, Узбекистан)

Аннотация: В данной статье на основе исторических источников и архивных документов анализируются деятельность переводчиков, их правовые основы и практические функции в административной системе Российской империи в Туркестанском крае. Показано, что незнание местных языков колониальной администрацией создавало серьёзные препятствия, что, в свою очередь, обусловило высокую потребность в переводчиках, чья деятельность охватывала широкий круг задач. В статье рассматриваются должности «письменного переводчика» и «устного переводчика», а также политика по регулированию их деятельности через уставы и приказы, изданные в конце XIX – начале XX века. Кроме того, на основе архивных материалов и данных современной прессы демонстрируется, что нехватка переводчиков, их низкая квалификация, ошибки в переводах и коррупционные проявления отрицательно влияли на эффективность административного управления.

Ключевые слова: *переводчики, языковая политика, русскоязычная административная система, колониальная администрация, архивные документы, русский язык, местные языки.*

ANALYSIS OF DOCUMENTS ON THE ISSUE OF INTERPRETERS IN THE ADMINISTRATION OF THE RUSSIAN EMPIRE (ON THE EXAMPLE OF THE SAMARKAND REGION)

TANGIROV Sherzod,

basic doctoral student of Samarkand State University named after Sharaf Rashidov (Samarkand, Uzbekistan)

Abstract: This article analyzes the activities of interpreters, their legal foundations, and practical functions within the administrative system of the Russian Empire in Turkestan, drawing on historical sources and archival documents. The study highlights that the colonial administration's lack of knowledge of local languages created significant obstacles, which in turn generated a strong demand for interpreters whose work encompassed a wide range of responsibilities. The article examines the positions of “written interpreters” and “oral interpreters,” as well as the policies aimed at regulating their activities through statutes and orders issued in the late nineteenth and early twentieth centuries. Furthermore, archival materials and contemporary press reports demonstrate that the shortage of interpreters, their insufficient qualifications, translation errors, and various forms of corruption negatively affected the efficiency of administrative governance.

Key words: *interpreters, language policy, Russian administrative system, colonial administration, archival documents, Russian language, local languages.*

Kirish. Rossiya imperiyasining Turkistondagi mustamlaka boshqaruv tizimida rus tili, mahalliy tillarning mavqei murakkab mustamlaka munosabatlari doirasida shakllangan. Mustamlaka boshqaruvida mahalliy aholi va rus ma'murlari o'rtasidagi til to'sig'i tarjimonlar orqali bartaraf etilishga urinishlar. Bu jarayonda tarjimonlar faqat vositachi emas, balki ba'zan siyosiy va ijtimoiy ta'sir ko'rsatuvchi shaxslar sifatida ham namoyon bo'lgan. Turli yillarda qabul qilingan huquqiy hujjatlar va rasmiy buyruqlar tarjimonlar faoliyatini nazorat qilishga qaratilgan bo'lsa-da, mahalliy tillarni bilish masalasi ma'muriy shaxslar uchun faqat tavsiyaviy darajada qolgan. Bu davrga oid arxiv hujjatlarining aksariyat qismida mahalliy tilda yozilgan hujjatlar rus tiliga qisqa tarjima qilingan yoki asl nusxasining o'ng tarafiga ruscha mazmuni yozib qo'yilgan. Shu ma'noda, hujjatlar mustamlaka ma'muriyati va mahalliy aholi o'rtasidagi rasmiy yozishmalar tarjimonlar orqali amalga oshirilganligini yaqqol ko'rsatadi. Rossiya imperiyasi davrida uyezdlardagi mavjud “Yozma tarjimon” va “So'zli tarjimon” lavozimlari muhim ma'muriy rollarni bajargan. Bu lavozimlar, asosan, mustamlakachi ma'muriyat hamda mahalliy aholi orasidagi aloqani ta'minlashga qaratilgan.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Rossiya imperiyasining Turkistondagi mustamlakachilik siyosati va boshqaruv tizimida rus tilining ustuvor ahamiyati, mustamlaka ma'murlarining mahalliy tillarni bilmasligi oqibatida yuzaga kelgan muammolar, tarjimonlar xizmati va ularning faoliyati, imperiya siyosatida mahalliy tillarni bilishga munosabat masalalarini o'rganishda O'zbekiston milliy arxivining I-5, I-18, I-20, I-21, I-22 kabi fondlarda saqlanayotgan hujjatlardan, rus amaldorlaridan 1882-1884-yillarda Turkiston general-gubernatorligida taftish o'tkazgan senator F.K.Girs va 1907-1908-yillarda Turkiston general-gubernatorligida taftish komissiyasi raisi bo'lgan senator K.K. Palen taftish hisobotlaridan, o'sha davr matbuot materiallari hisoblangan “Туркестанские ведомости”, “Turkiston viloyati gazetasi”, shuningdek, viloyatlarning statistik ma'lumotnomalari kabilardan hali tadqiqotlarga jalb qilinmagan turli

qimmatli ma'lumotlar olish mumkin. Yana bir qancha tadqiqotchilar o'z tadqiqot ishlari doirasida bu yo'nalishning ayrim jihatlarini yoritib berishgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotni amalga oshirish jarayonida tarixiylik tamoyili, tizimlashtirish, tasniflash, muammoviy-xronologik, mikrotarix (microhistory) kabi usullardan foydalanildi.

Natija va muhokama. Imperiya ma'muriyatida mahalliy tillar bilan bog'liq masalalarga jiddiy yondashuv ham mavjud bo'lgan. Mahalliy aholi bilan to'g'ridan-to'g'ri muloqot qilish, sud-huquq va boshqaruv ishlarini samarali yuritish uchun tarjimonlar zarur deb topilgan va ularning soni shtatlarda belgilangan. Shuningdek, til muammosini kengroq hal etish maqsadida faqat tarjimonlar tayinlash bilan cheklanilmasdan, mustamlaka boshqaruv tizimi ishtirokchilariga mahalliy tillarni o'rganishi uchun sharoit yaratishga urinishlar ham amalga oshirilgan.

O'lkadagi xizmatchilar tomonidan mahalliy tillarni o'rganish zarurati general-gubernator K.P. fon Kaufman hokimligi davridayoq anglangan edi. Uning ruxsati bilan 1880-yilda Toshkentda mahalliy tillar bo'yicha kurslar ochish rejalashtirilgan bo'lib, bu orqali xohlovchilarga mahalliy tillarini grammatik jihatdan o'rganish imkonini yaratish ko'zda tutilgan edi. Shu maqsadda hatto o'quv qo'llanma va lug'at tuzish bo'yicha tanlov e'lon qilinib, g'olibga mukofot berish belgilangan edi. Biroq bu chora-tadbirlar mablag' yetishmasligi sababli amalga oshirilmagan [O'zMA, I-18-fond 2584-ish: 7]. Umuman olganda, imperiya ma'muriyatida til muammosi uzoq yillar davomida hal etilmagan. Tarjimonlar soni cheklanganligi, mahalliy tillarni puxta bilmaydigan ma'murlar va turli darajadagi tarjima xatolari rasmiy faoliyatda jiddiy muammolar keltirib chiqargan.

1881-yil 1-iyulda Turkiston o'lkasi maktablari bosh inspektori N.P. Ostroumov o'z hisobotida *“Turkistonda tarjimonlar institutini tashkil etish tashabbusi – o'lka ma'muriyati uchun nafaqat kerakli, balki nihoyatda zarur va maqsadga muvofiq chora-tadbiridir. Bu tashabbus, jumladan, tarjimonlar yetishmasligi va mavjud kadrlarning yetarli darajada samarali bo'lmashligi sababli ahamiyat kasb etadi”*, deb yozgan edi. Ostroumov musulmonlarga tayangan tarjimonlarning xizmatini “zararli” va “xavfli” deb baholaydi [Туркестанские ведомости, 1906: №64. 393]. Imperiya ma'muriyati ham buni anglagan holda turli choralar ko'rishga harakat qilgan. Masalan, Turkiston general-gubernatori 1879-yil 9-fevraldagi buyrug'i orqali hokimlarga murojaat qilib, uyezd boshliqlarini tarjimonlar faoliyati yuzasidan ehtiyotkor bo'lishga va ular ustidan qattiq nazorat o'rnatishga chaqirganligi [Гирс, 1884: 78] buning yaqqol dalilidir.

1882-1884-yillarda o'lkada taftish o'tkazgan senator F.K. Girs hisobotlarida Zarafshon okrugining Samarqand va Kattaqo'rg'on bo'limlarida bo'lim boshlig'ining 3 nafar yordamchilaridan 1 nafari mahalliy aholi vakillari ekanligi, har bir bo'limda 2 nafardan tarjimon faoliyat yuritishi, tog'li tumanlarda esa tarjimon mavjud emasligini ta'kidlagan edi [Гирс, 1884: 98]. Hisobotda turli bo'g'inlarda tarjimonlar ko'pincha yollanib faoliyat yuritgani [Гирс, 1884: 283] qayd qilinadi.

Ma'muriyatdagi tarjimonlar sonining kamligi sababli mahalliy aholining ma'muriyatga turli ko'rinishdagi murojaatlarini shakllantirishda rasmiy bo'lmagan rus tilini biladigan mahalliy tarjimonlardan ham zarur vaziyatlarda faol foydalangan.

Imperiyaning Turkistondagi hukmron doiralari tarjimonlar va ularning faoliyati ustidan samarali nazoratni amalga oshirish va muayyan tartiblarni belgilash siyosatini ham doimiy amalga oshirib turgan. Xususan, Turkiston general-gubernatorining 1885-yil 20-apreldagi buyrug'i bilan *“Turkiston o'lkasi lavozimli tarjimonlari yo'riqnomasi”* ishlab chiqilib, general-gubernator mahkamasining 1885-yil 25-maydagi rasmiy xati bilan Zarafshon okrugi boshlig'i mahkamasiga

ushbu yo‘riqnomadan yuborilganligi [O‘zMA, I-5-fond 1606-ish: 1] ham tarjimonlar faoliyatini ma‘lum qolipga solishga urinish bo‘lganligini ko‘rsatadi.

1886-yil qabul qilingan “Turkiston o‘lkasini idora qilish to‘g‘risidagi Nizom”ning ayrim moddalarida (17 modda, 84-modda, 110-modda, 124-modda [Положение, 1884: 3–17]) tarjimonlar faoliyati belgilandi. Ammo ushbu Nizomning hech bir joyda ma‘muriy lavozimlarda xizmat qiluvchi shaxslar – masalan, hududiy pristavlar, uyezd boshliqlarining yordamchilari yoki uyezd boshliqlari mahalliy aholi tilini bilishi kerakligiga oid talab qo‘yilmagan. Bu haqida General-gubernatorlikdagi amaldorlardan M. Blinov “Туркестанские ведомости” gazetasining 1906-yilgi sonida “1886-yilgi nizom hamda 1903-yili davlat maslahatchisi Nestorovskiy raisligida tuzilgan maxsus komissiya tomonidan ishlab chiqilgan yangi Turkiston ma‘muriy Nizomi loyihasida ma‘muriyatdagi shaxslar uchun yerli aholi tillarini bilish majburiyligi belgilanmagan”ligi, natijada “muloqotdagi uzilish saqlanib qolayotganligi”ga urg‘u beradi [Туркестанские ведомости, 1906: №61].

Rossiya imperiyasi mustamlakachilik siyosatining ajralmas qismi bu – rus tilini keng yoyish, mahalliy aholi, mahalliy boshqaruv ishtirokchilarini rus tilida muloqot qilishni kengaytirishga, ish yuritish hujjatlarini rus tilida yuritilishiga qattiq-e‘tibor berishga urinishgan. Masalan, Turkiston general-gubernatori Grodekovning 1891-yil 30-dekabrdagi buyrug‘iga asosan mahalliy aholi orasida rus tilini bilgan shaxslar rus tilini bilmaydiganlarga nisbatan davlat va jamiyat xizmatlariga afzallik berilishi [Туркестанские ведомости, 1897: №40], shu bilan birgalikda mahalliy ma‘muriyat amaldorlari xizmat yozishmalarida rus tiliga o‘tishlari haqida buyruq chiqargan. Unga ko‘ra 1892-yil 1-iyuldan boshlab, mahalliy tilda yozilgan xizmat qog‘ozlari rus tiliga tarjima qilinishi va 1892-yil 1-oktabrdan esa xizmat yozishmalarida umuman mahalliy tillarga yo‘l qo‘yilmasligi belgilangan. Bu chora mahalliy boshqaruv vakillariga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, xalq sudlari faoliyatida yozishmalar tarjimasiga oid muammolar ko‘payadi. General-gubernatorlikning ushbu buyrug‘ini bajarish yuzasidan xizmat hujjatlarini rus tilida ifoda qila oladigan shaxs topish muammoga aylanadi. Rus tilidan dars beradigan muallimlarga talab oshib ketadi (Лыкошин, 1916: 66). Lekin bu kabi choralar mahalliy boshqaruv vakillariga tarjimonlar xizmatidan foydalanish ehtiyojini oshirib yuboradi.

Mustamlaka boshqaruv tizimi amaldorlari uchun mahalliy aholi bilan muloqotni ta‘minlash uchun Statistika qo‘mitasi tomonidan Turkiston tub aholisi kundalik hayotida eng ko‘p ishlatiladigan 4000 ta so‘zdan iborat o‘zbek tilining qisqacha grammatikasi qo‘shilgan “Ruscha-o‘zbekcha” cho‘ntak lug‘ati (Карманный русско-узбекский словарь) ishlab chiqilib tarqatilgan va sotuvga ham chiqarilgan [Туркестанские ведомости, 1895: №524]. S.A. Lapin boshchiligidagi tuzilgan ushbu lug‘at 1895, 1899 va 1914-yillarda ham nashr qilingan. Tadqiqotga jalb qilingan 1899 va 1914-yillarga oid ushbu cho‘ntak lug‘atlari nashrlarining ichki tahliliga ko‘ra o‘zbek tilidagi so‘zlar rus tili grammatikasiga moslashtirilgan va buzib yozilgan.

Bunday choralarga qaramasdan, hududda turli tillarda so‘zlashuvchi aholi va rus ma‘muriyati o‘rtasidagi muomalada katta uzilish doimiy saqlanib qolgan. Samarqand viloyatida o‘zbek va fors-tojik tilidagi so‘zlar yozma va og‘zaki muomalada ishlatilardi. Rossiya ma‘muriyati esa barcha rasmiy ishlarni rus tilida yuritgan. Bu tillar o‘rtasidagi uzilish amalda juda ko‘p muammolarni keltirib chiqardi. Bir tarafdin, mahalliy aholi o‘z urf-odati va kundalik hayotida o‘zbek hamda fors-tojik tillaridan foydalanar, ikkinchi tarafdin esa, ma‘muriy idoralarda faqat rus tilining ustuvorligi turli to‘siqlarni keltirib chiqarar edi.

Bundan tashqari imperiya ma‘muriyatining mahalliy aholi bilan muloqotiga oid muammolar o‘sha vaqtdagi matbuotda ham muhokama qilinib turilgan. Xususan, “Туркестанские

ведомости”ning 1906-yilgi № 64-sonida e’lon qilingan bir maqolada ...ma’muriy lavozimlarga keladiganlar, asosan, tilni mutlaqo bilmasligi, yoki so‘z boyligi juda kamligi [Туркестанские ведомости, 1906: №64] ta’kidlanadi.

“Туркестанские ведомости”da e’lon qilingan 1901-yil 7-yanvardagi maqolada ham “Turkiston o’lkasida hozirgacha malakali va halol tarjimonlar yetishmasligi, barcha ma’muriy va sud organlari, hatto markaziy muassasalar, ya’ni viloyat boshqarmalari, sudlar va kanselyariyalar ushbu lavozimlarda malakasiz yoki umuman xizmat burchi va axloqiy talablarga javob bermaydigan shaxslarni ishlatishga majbur bo’layotgani ta’kidlanadi [Туркестанские ведомости, 1901: №2].

Bunday vaziyat o’lkadagi ma’muriy boshqaruvda til muammosi qanchalik dolzarb ekanini yana bir bor ko’rsatdi. Mahalliy aholi bilan samarali aloqa o’rnatish, hujjatlarni to’g’ri rasmiylashtirish va sud-ma’muriy jarayonlarni adolatli olib borishda til bilishning yetishmasligi jiddiy to’siq bo’lib kelayotgani ayon bo’ldi. Shu boisdan, ushbu muammoni tizimli hal etish zarurati paydo bo’lgan.

Shu munosabat bilan general-gubernator tomonidan 1906-yil 7-fevraldagi № 46-sonli buyruq bilan ma’muriyat xodimlarini mahalliy tillarni o’rganishga rag’batlantirish choralarini muhokama qilish uchun maxsus komissiya tuziladi. Lekin ushbu komissiya xulosalari natijalari ham general-gubernator amaldorlarning mahalliy tilni bilish darajasini kuchaytirishga oid chora tadbirlari ham rag’batlantirish va tavsiyaviy xarakterdan nariga o’tmagan [Туркестанские ведомости, 1906: №127].

Aytish mumkinki, ayrim holatlarda viloyat va uyezdlardagi rus amaldorlari mahalliy tarjimonlardan o’z shaxsiy manfaatlari uchun foydalanishga harakat qilgan. Xususan, O‘zbekiston Milliy arxivida saqlanayotgan I-18-jamg’arma, 2582-ishda Samarqand viloyati boshqarmasi maslahatchisi, statskiy sovetnik Ilya Moiseevich Virskiy va shu boshqarmadagi tarjimon Imom Utkulboyev tomonidan xizmat vazifalarida yo’l qo’yilgan suiste’mollar yuzasidan natijalari saqlanmoqda. Hujjatda aytilishicha, Samarqand viloyati boshqarmasi tarjimoni Imom Utkulboyev murojaatchilardan ma’lum haq (pora) evaziga uning katta qismini viloyat boshqarmasi amaldorlariga berish orqali masalani u xohlagan tomonga yechib berib yurgani aniqlangani qayd qilinadi [O‘zMA, I-18-fond 2584-ish: 7].

Arxiv ma’lumotlari tahlili shuni ko’rsatadiki, Imperiya ma’muriyati Turkistondagi boshqaruv jarayonlarida mahalliy tillarni biluvchi tarjimonlarga katta ehtiyoj sezgan bo’lsa-da, ushbu lavozimga tayinlashdagi amaliy yechimlar ko’pincha muvaffaqiyatsiz natijalarga olib kelgan. Mahalliy aholi va mustamlakachi ma’muriyatning o’zaro munosabatida aholining ma’muriyatga bo’lgan turli murojaat, shikoyat, arz va tushuntirish kabi masalalaridagi tarjimonlarning vositachiligidagi kamchiliklarda turli muammolar mavjud bo’lganligi o’sha davr imperiya matbuotida ham muhokama qilingan. Xususan, V. Orlov “Туркестанские ведомости” gazetasidagi maqolalarida “Ko’p marta mahalliylar bilan yuzma-yuz gaplashishga to’g’ri kelgani, ular qanday iztirob bilan turli “mahkamalarimiz” bo’yicha sarson-sargardon bo’lgani haqida so’zlaganlar. Ularda dard, qayg’u, muhtojlik aks etganini eshitganman. Bularning barchasi faqat murojatchining munosabati “tarjimon so’zlarimni to’g’ri aytmadi, uning qizi ajrashib ketsin, uyi yonib ketsin!” kabi la’nat bilan yakun topgan”ligi [Туркестанские ведомости, 1906: №107], “ma’murlar tomonidan mahalliy tilni bilmaslik mahalliy xalq boshiga ko’p balo va adolatsizlik olib kelishi”ni ta’kidlaydi (Туркестанские ведомости, 1906: №128). Aksariyat hollarda mustamlaka ma’muriyati boshqaruvda mahalliy tilni bilishdan ko’ra, tarjimonlar yollab, ularning xizmatidan faol foydalanishni afzal bilgan.

Xulosa

Turkiston o'lkasini boshqarishda Rossiya imperiyasi ma'muriyati uchun tarjimonlar instituti mustamlaka boshqaruvining ajralmas va muhim bo'g'ini bo'lgan. Til to'sig'i mavjud bo'lgan shart-sharoitda rus ma'murlari va mahalliy aholi o'rtasidagi barcha yozishma, murojaat va ma'muriy aloqalar aynan tarjimonlar orqali amalga oshirilgan. Arxiv hujjatlari tahlilidan ko'rinib turibdiki, tarjimonlar faqat til vositachisi emas, balki ko'p hollarda siyosiy va ijtimoiy munosabatlarga ham sezilarli ta'sir ko'rsatuvchi shaxslar sifatida namoyon bo'lgan. Imperiya ma'muriyati mahalliy tillarni bilish zaruratini anglagan bo'lsa-da, amalda mahalliy tillarni o'rganish ma'murlar uchun majburiy talab sifatida belgilanmagan. Buning oqibatida tarjimonlarga qaramlik yanada kuchaygan, tarjimalardagi xatolar, tarjimonlarning shaxsiy manfaatga asoslangan harakatlari va korrupsion holatlar ma'muriy tizim samaradorligiga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatgan. Ayrim hollarda tarjimonlar faoliyati yuzasidan senator Girs, Ostroumov va boshqa mansabdorlar tomonidan bildirilgan tanqid va tavsiyalar ham mazkur muammoni tubdan hal etishga xizmat qilmagan.

Iqtiboslar/ References/ Kaynaklar/ Сноски:

1. O'zMA. I-18-fond, 1-ro'yxat. 2584-ish, 7-varaq.
2. O'zMA, I-5-fond. 1-ro'yxat, 1606-ish, 1-varaq.
3. Лапин С.А. Карманный русско-узбекский словарь. – Самарканд: Типография И.А.Белобородова, 1899. – 63 с.
4. Лапин С.А. Карманный русско-узбекский словарь. – Самарканд: Типо-Литография Т-ва “Б.А.Газаров”, 1914. – 63 с.
5. Лыкошин Н.С. Поль жизни в Туркестан. Очерки быта туземного населения. Петроград. Тип. Б.Д.Букера, 1916. – 66 с.
6. Областное правление. Отчет по ревизии Туркестанского края, произведенной по высочайшему повелению Сенатором Гофмейстером графом К.К. Паленым. – Санкт-Петербург: Сенатская типография, 1910.
7. Отчет ревизующего, по Высочайшему повелению, Туркестанский край, тайного советника Гирса. – СПб., 1884.
8. Положение об управлении Туркестанским краем 12 июля 1886. – СПб., 1886. – С. 3.
9. Туркестанская туземная газета. 17 октября 1897 года. № 40. – С. 2.
10. Туркестанские ведомости. 11 января 1901 года. № 3. – С. 12.
11. Туркестанские ведомости. 16 июля 1906. № 107. – С. 659.
12. Туркестанские ведомости. 22 августа 1906 года. № 127. – С.779.
13. Туркестанские ведомости. 23 августа 1906. № 128. – С. 783-784.
14. Туркестанские ведомости. 23 апреля 1906 г. № 61. – С. 382.
15. Туркестанские ведомости. 27 апреля 1906. № 64. – С. 393.
16. Туркестанские ведомости. 6 апреля 1895 г. № 524. – С. 108.
17. Туркестанские ведомости. 7 января 1901. № 2. – С. 6.

**BULLETIN OF THE
INTERNATIONAL JOURNAL
“TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

The scientific journal is based on the decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan dated May 8, 2024 and numbered 354/5; It is included in the list of scientific publications that are recommended for candidates to receive the Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) academic degrees in the fields of history and philology to publish their scientific results due to their theses.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,
Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://turkologiya.samdu.uz>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

- The article is presented on 8-10 pages;
- Article structure:
 1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
 2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
 3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone number, email address and ORCID number of the author (authors) are indicated in full.
 4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
 5. At the beginning of each article, there should be an annotation in 2 other languages (optionally selected from Uzbek, English, Russian and Turkish) in addition to the language in which the article is written.
 6. The abstract should be no more than 120-150 words.
 7. At the bottom of the abstract, 7-10 keywords should be given that illuminate the content of the article.
 8. The article should be prepared in the following form:
 - a) Introduction;
 - b) Main part;
 - c) Results and Discussions;
 - d) Conclusions;
 - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
 - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
 - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as “Figure”. Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
- The topic of the scientific article submitted by the author (or co-authors) must correspond to the journal's columns.
- Articles can be submitted in Uzbek, English, Russian, and all other Turkic languages
- The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
- Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
- Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
- Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma'rifiy, ilmfanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqandda o'tkazilgan sammitida ko'zda tutilgan o'zaro aloqalarni jadallashtirish bo'yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta'sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e'lon qilishga mo'ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e'tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O'zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Ilmiy jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAKning 2024-yil 8-maydagi 354/5-sonli rayosat qarori asosida tarix, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

JURNAL QUYIDAGI YO'NALISHLARDAGI MAQOLALARNI NASHR QILADI:

- ✓ Turkiy xalqlarning ijtimoiy-madaniy aloqalari tarixi
- ✓ Turk dunyosi tadqiqotlari
- ✓ Turkiy tillar dialektologiya
- ✓ Folklorshunoslik
- ✓ Qiyosiy tilshunoslik va adabiyotshunoshlik
- ✓ Adabiy aloqalar va tarjimashunoslik.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O'zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi
Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Elektron pochta:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAQOLALARGA QO'YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
- 1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o'ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,5 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
- 2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otasmi to'liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
- 3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o'qish) joylari, viloyat, Respublika, telefon raqami, elektron pochta manzili va ORCID raqqami to'liq keltirilishi kerak.
- 4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo'lishi lozim.
- 5. Har bir maqola boshida maqola yozilgan tildan tashqari yana 2 tilda (o'zbek, ingliz, rus va turk tillaridan ixtiyoriy ravishda tanlanadi) annotatsiya bo'lishi lozim.
- 6. Annotatsiya 120-150 so'zdan ko'p bo'lmagan shaklda bo'lishi kerak.
- 7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so'zlar keltirilishi kerak.
- 8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
 - a) Kirish (Introduction);
 - b) Asosiy qism (Main part);
 - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
 - d) Xulosalar (Conclusions);
 - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
 - f) Havola(snoskalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo'minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
 - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o'rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Muallif (yoki hammualliflar) tomonidan taqdim etilayotgan ilmiy maqola mavzusi jurnal ruknlariga mos kelishi shart.
- Maqolalar o'zbek, ingliz, rus va barcha turkiy tillarda taqdim etilishi mumkin.
- Maqolada keltirilgan ma'lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko'chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas'uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

**БЮЛЛЕТЕНЬ
МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
“ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”**

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организации Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. Есть такие рубрики, как молодой исследователь, память и наши юбилеи. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

Научный журнал на основании решения Высшей аттестационной комиссии (ВАК) Министерства высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 8 мая 2024 года под номером 354/5; Он включен в перечень научных изданий, рекомендуемых кандидатам на получение ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в области истории и филологии для публикации своих научных результатов по своим диссертациям.

**В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ
СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ
НАПРАВЛЕНИЯМ:**

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар,
15, город Самарканд, Узбекистан,
Научно-исследовательский
институт Тюркологии при
Самаркандском Государственном
Университете имени Шарофа
Рашидова

Телефон:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://turkologiya.samdu.uz>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
 1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и снизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа А4.
 2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
 3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, номер телефона, адрес электронной почты и ORCID-номер автора(ов) должны быть указаны полностью.
 4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
 5. В начале каждой статьи, помимо языка, на котором написана статья, должна быть аннотация на 2-х других языках (на выбор – узбекский, английский, русский и турецкий).
 6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
 7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
 8. Статья должна быть подготовлена в виде:
 - a) Вступление (Introduction);
 - b) Основная часть (Main part);
 - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
 - d) Выводы (Conclusions);
 - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
 - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
 - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Тема научной статьи, представленной автором (или соавторами), должна соответствовать рубрикам журнала.
- Статьи могут быть представлены на узбекском, английском, русском и всех других тюркских языках.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нерекомендованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant’ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

Bilimsel dergi, Özbekistan Cumhuriyeti Yükseköğrenim, Bilim ve İnovasyon Bakanlığı’na bağlı Yüksek Kabul Komisyonu’nun 8 Mayıs 2024 tarihli ve 354/5 sayılı kararına esasen; tarih, filoloji alanlarında Felsefe Doktoru (Doktora) ve Bilim Doktoru (DSc) akademik derecesini almaya aday kişilerin tezleri dolayısıyla bilimsel sonuçlarını yayınlaması tavsiye edilen ilmi yayınlar listesine dâhil edilmiştir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf
Reşidov adına Semerkant Devlet
Üniversitesine bağlı Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

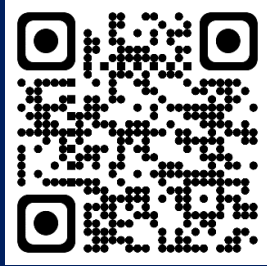
@turkologiya2025

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
 1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütun olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
 2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
 3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon numarası, e-posta adresi ve ORCID numarası eksiksiz olarak verilmeli.
 4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
 5. Her makalenin başında, makalenin yazıldığı dilin yanı sıra 2 dilde de (isteğe bağlı olarak Özbekçe, İngilizce, Rusça ve Türkçe arasından seçilecek) açıklama bulunmalıdır.
 6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
 7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
 8. Makale, aşağıdaki formatda hazırlanmalıdır:
 - a) Giriş (Introduction);
 - b) Ana bölüm (Main part);
 - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
 - d) Sonuçlar (Conclusions);
 - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
 - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
 - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar “Resim” olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.
 - Yazarın (veya ortak yazarların) sunduğu bilimsel makalenin konusu dergi sütunlarıyla örtüşmemelidir.
 - Makaleler Özbekçe, İngilizce, Rusça ve tüm Türk dillerinde gönderilebilir.
 - Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalden yazar(lar) sorumludur.
 - Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
 - Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
 - Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKÖLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Muharrir:

Musahhih va texnik muharrir:

Norxo‘ja Choriyev

Rahmatulloh Shokirov

2025-yil 24-dekabrda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.

2025-yil 27-dekabrda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.

Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturası.

Offset qog‘ozi. Shartli bosma tabog‘i –11,25.

Adadi 15 nusxa. Buyurtma №765

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.

140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

ISSN 2992-9229

9 772992 922004